

Riitta Pääväinen, Wind I, 2000

AURORA JÄRVENSIVU

Viimeiset metafysiikat ja dionyysinen hulluus

Näyttää siltä, että metafysiikka ja ekonomia liittyvät läheisesti toisiinsa. Metafysiikkaa voi olla vain siellä, missä syntyy taloudellista ylijäämää, jota ei epäröidä tuhata. Ilman ylijäämää ekonomia alkaa sanella vastauksia olemassaolon, subjektin ja alkuperän kysymyksiin tekemällä niistä konkreettisia elinkeinon tai selviytymisen kysymyksiä. Jo Aristoteles tiesi tämän asettaessaan filosofian ehdoksi täyden vatsan.

Toisaalta kestävä ekonomia tarvitsee metafysiikkaa. Ilman kunnollista metafysiikkaa syntyy suljettu systeemi, joka pystyy lainaamaan vain itseltään. Tämä johtaa loputtomaan ja kiihtyvään regressioon, joka turmelee kaikkea, mihin se kajoaa: ihmistä, tietoa, luonnonvaroja, ilmaa ja vettä.

Vallitsevalle taloudelle on teoretisoitu materiaallinen maksimi, jonka jälkeen elämän perusta luhistuu. Tätä käsitystä tukee esimerkiksi öljyhuipputeoria. Vaihtoehtoja luhistumisen estämiseksi on teoreetikoilla tarjota yhtä vähän kuin kosmologeilla maailmankaikkeuden luhistumisen suhteen. Tämä paljastaa ongelman rakenteellisen luonteen, jota kutsun *kokonaistalouden kriisiksi* tehdäkseni selväksi, että nähdäkseni taloudessa ei ole kyse vain taloustieteestä vaan siihen liittyy koko elämänymmärrys. Alussa esittämäni näkemys *metafysiikkaa tarvitaan, että metafysiikkaa voi olla* ei näin ollen ole pelkkä virhepäätelmä vaan osoitus erään rationalismin pattitilanteesta. Se ei voi omalla logiikallaan luoda metafysiikkaa.

Metafysiikan katoamisen ovat ennustaneet monet filosofit, mutta nyt se on taloudellisista syistä ensi kertaa ajankohtaista. Suomessa kriisin ensimmäisiä merkkejä on nähtävillä, mutta Kreikassa, missä tätä kolumnia kirjoitan, asian parissa on painittu vuodesta 2007. Täällä tilanne on selvemmin näkyvissä.

Voisiko läntisestä rationalismista ikään kuin horjuttaa ulos ja päätyä metafysiikkaan? Entä jos kyseenalaistamattomina pidettyä lakeja aletaan tieteen tahtoon rikkoa? Edelliset kysymykset ovat heränneet seurattuani ateenalaista elämää ja pantuani merkille, että kriisin syvetessä on päätään nostanut militantti poliittinen nihilismi, jolle lain ylittäminen tuntuisi olevan paitsi poliittinen strategia myös eksistentiaalinen kysymys. En tiedä onko nihilisteillä ja kriisillä välttämättä yhteyttä, mutta ajatus tästä houkuttelee.

Kokonaistalouden kriisi voidaan ymmärtää tilana, jossa *reaalinen* paljastuu kaikessa *reaaliudessaan*, ilman ulkopuolta, ilman metafysiikkaa, sellaisenaan. Taloudella on toki metafysisiksi käsitettävä perusta, mutta *meta*

katoaa, kun ideasta tulee materialistista todellisuutta. Aikaisemmin metafysisinä pidettyihin olemassaolon, subjektin tai alkuperän kysymyksiin vastaavat kriisin valitessa pankit, virkamiehet, poliisi, eduskunta, sairaala, vankila, keho, kansallisuus, työ, palkka, asunto, vaatteet, addiktio, nälkä ja niin edelleen. Kriisin syvetessä edellisten merkitys perimmäisyyden ja etiikan eräänlaisina *käytännöllisinä argumentteina* voimistuu entisestään.

Kreikassa on selvää, että pitkittynyt kriisi herättää jatkuvasti harvempia ei-käytännöllisiä kysymyksiä, eikä onnistunutta abstraktiota tai vertauskuvaa ole enää helppo tehdä. Havaintoa todistaa masentavasti se, ettei Kreikasta tule tällä hetkellä mitään varteenotettavaa uutta taidetta tai filosofiaa, vaikka yhteiskunnallisia mullistuksia on aina ennen pidetty historian luovina hetkinä. Tila on ummehnutun ja epäluova. Ainoa poikkeus löytyy nihilisteistä.

Nihilismin ja nihilistin välillä on eroa. Nihilismi on tulkinta asiantilasta tai usko sellaiseen, kun taas nihilisti on tätä tulkintaa tahallaan tai tahattomasti toteuttava subjekti. On olemassa kahdenlaisia nihilistejä, jotka voisi erotella toisistaan karkean nietzscheläisesti siten, että ensimmäinen – *passiivinen nihilisti* – johtaa nihilismistä totuuksia, toinen – *aktiivinen nihilisti* – totuuksina pidentyistä asioista nihilismia. Keskityn tässä jälkimmäiseen.

Aktiiviselle nihilistille epistemologiset kysymykset ovat yksilöllisiä kysymyksiä. *Nihil* on olemassaolon perustila, josta käsin asioita tarkastellaan. Konflikti syntyy havainnosta, että valtaosa vallitsevan rationalismin esittämistä totuuksista eli tulkinnoista on sosiaalisen moraalien ja muiden autoritaaristen instituutioiden ilmentymiä. Kysymys totuudellisuudesta ja todellisuudesta purkautuu siis kysymykseksi tiedon autoritaarisuudesta; kuka stabiloit tiedon ”totuudeksi”, miksi ja millä ehdoilla. Nihilisti näkee taipumuksen autoritaariseen tiedonmuodostukseen olevan nykyisen rationalismin keskeisin kulmakivi ja ongelma. Myös kaikki vallankumoukselliset poliittiset liikkeet, joilla on jonkinlainen käsitys sosiaalisesta moraalista – olipa se miten hieno hyvänsä – uusintavat samaa logiikkaa. Kuten ateenalainen anarkisti Andreas Tsavdaridis kirjoitti syyskuussa *Contra Info* -blogissa:

”En usko yhteenkään tulevaisuuden *yhteiskuntaparatiisiin* oikeuden metafysisen ylivoiman niin sanottuna *väistämättömänä* evoluutiona, joka alistaa ihmiset messiaaniseen järjestykseen vain täyttääkseen yhteiskuntauskovaisten profetat. Nämä teoriat ovat täynnä inhoa ja ne alentavat ihmisen idean auktoriteettien ja heidän edustajiensa roistomaisuudelle.

Vastakohtana kaikille massamobilisaatiokiivailijoille, jotka pyrkivät vapauttamaan vain oman sosiaalisen roolinsa, minun tarkoitukseni on vapauttaa yksilöllisyyteni kaikista sosiaalisista rooleista. Elämäni toteutuminen on jatkuvaa anarkistista kapinaa jokaista systeemiä, jokaista yhteiskuntaa ja kaikkea massamoraalisuutta vastaan.”

Nihilistin *maailma ilman selitystä* ei ole tyhjä vaan sama vanha todellisuus, mutta ilman autoritaarista tulkintaa. Kaiken lähtökohtana on ihminen, yksilö, mutta vailla täsmällisempää subjektiteoriaa. Yksilön mysteeri ja tiedon autonomisuus on mahdollisuus metafysiikkaan – ikään kun vastakohtana universaalille tiedolle, jonka on pakko pohjata pelkkiin itsestäänselvyksiin tai väkivaltaan – tai molempiin – ollakseen universaalia. Omena kun putoaa alaspäin jokaisella mantereella. Tiedon autoritaarisuutta ei tässä tapauksessa ole se, mihin suuntaan omena putoaa, vaan se, että eräs logiikka arvotetaan yli muiden tiedon perustaksi. Ei vaikkapa se, ruokkiiko omena ihmisen ja miten.

Kokonaistalouden kriisi tarjoaa kaikenlaiselle, mutta erityisesti aktiiviselle, nihilismille aikaisempaa otollisemman maaperän. Ilman ekonomista kasvua ja metafysiikkaa reaalista ei saada lapioitua piiloon. Toisaalta todellisuuden konkretisoituminen helpottaa autoritaarisen tiedon tunnistamista. Pelkkä sormen heristely ei auta, sillä kaiken materialisoivassa kriisissä perinteisen filosofian tehtäväksi jää pelkkä lähdeviitteiden etsiminen. Todellisen filosofisen argumentin täytyy olla teko, joka muokkaa olemassaoloa, subjektia tai alkuperää määritteleviä instituutioita käytännössä. Tässä on helpottavaa se, että erään rationaalisuuden virheellisiä premissejä voidaan viimein muuttaa *oikeasti*. Ehkäpä tämä osaltaan selittää miksi osa Kreikan nihilisteistä, näistä viimeisistä metafysikoista, istuu vankilassa ja heidän epämuodolliset organisaationsa on julistettu terroristijärjestöiksi. Vangitut Tulisolujen salaliiton jäsenet kirjoittivat pamfletissaan kesällä 2011: ”Rakastamme sitä mitä teemme, koska se pitää sisällään koko olemuksemme.”

Antisosiaalisen ajattelun vastustajista kannattaa nostaa esiin ikiklassikko Thomas Hobbes ja hänen *bellum omnium contra omnes*: ihmiselämä ilman yhteiskuntaa on kaikkien sota kaikkia vastaan. Tämä kritiikki voidaan kohdistaa myös nihilismia vastaan. Hobbesille on irvailtu satoja vuosia, mutta palaan häneen siksi, että hänelle oli kanttia pohtia sosiaalisesta moraalista vapaata ihmisyyttä.

Hobbesin ajatus luonnontilassa vallitsevasta kaikkien sodasta kaikkia vastaan pohjaa näkemykseen *egalitaarista ääritilasta*, jonka oletetun hirveyden välttämiseksi tarvitaan yhteiskunta. Hobbesin raadollinen naturalismi on tarkoitushakuisesti virheellinen, mutta ajatus on pohittamisen arvoisen siksi, että korjaamalla virheet siitä saa kelvollisen esityksen aktiivisesta nihilismistä.

Koska homogeenista subjektia ’kaikki’ ei ole olemassa, on toimija parempi yksilöidä ja käyttää sanaa ”jokainen”. Vastaavasti sodan toinen osapuoli, objekti *kaikki*, ei ole oikea ihminen vaan Hobbesin kuvittelema universaali *ihmisen perimmäinen luonto*. Laitetaan tämä omaan arvoonsa: *kaikkinaisuus*. Tällöin ajatus olisi, että luonnontilassa vallitsee jokaisen sota kaikkea vastaan.

Aktiivisen nihilismin voidaan näin ollen ajatella olevan sotaa ideologista tai myyttistä *kaikki/kaikkinaisuus*-objektia (*omnis*) vastaan. Nihilistien sodassa eivät siis ole vastakkain Hobbesin totaalisen sodan ja kuoleman tasa-vertaistamat ihmiset keskenään vaan vapaat ihmiset soivat *omnista* – Jumalaa, ”totuutta”, suvereenia tai mitä hyvänsä muuta – vastaan, joka pyrkii konstituimaan autoritaarisen sosiaalisen hierarkian. Tulisolujen salaliitolaisten sanoin: ”Kun puhumme ’sodasta yhteiskunnassa’ emme tarkoita joukkokuolemaa vaan sosiaalisten normien kuolemaa.”

Miten pitkälle sosiaalisen moraalien dekonstruktiossa sitten voidaan mennä? Jokaisella olkoon vapaus asettautua yleistysten taakse, jonnekin zenin ja zenitiin väliin, halunsa ja kykynsä mukaan. Vapaus on jatkuvaa dynaamista arviointia, joka vastustaa uuden vallan vakiintumista. Tämä konflikti on luovaa olemassaoloa, josta syntyy uusi yhteisöllisyys – jos näin haluaa – mutta ilman autoritaarista sosiaalista moraalista. Tsavdaridiksen sanoin:

”Sotani perusta on tahdonvoimassani, ja siksi hyökkään kaikkea sitä kohti, mikä loukkaa Estetiikkaani. Minulle sota on Dionyysistä hulluutta, jota ei voi selittää yhteiskuntauskovaisten papukajojen rationalisoinneilla.”

Nihilistisen analyysi avaa näkymiä reaaliseksi muuttuneen regressiivisen materialismin taakse. Tämä vaatii sitä, mistä jokainen filosofi salaa uneksii: ekonomian kriisissä filosofinen argumentti täytyy muotoilla käytännön todellisuuteen.